کارل مارکس

تێزەکان دەربارەی فۆیرباخ

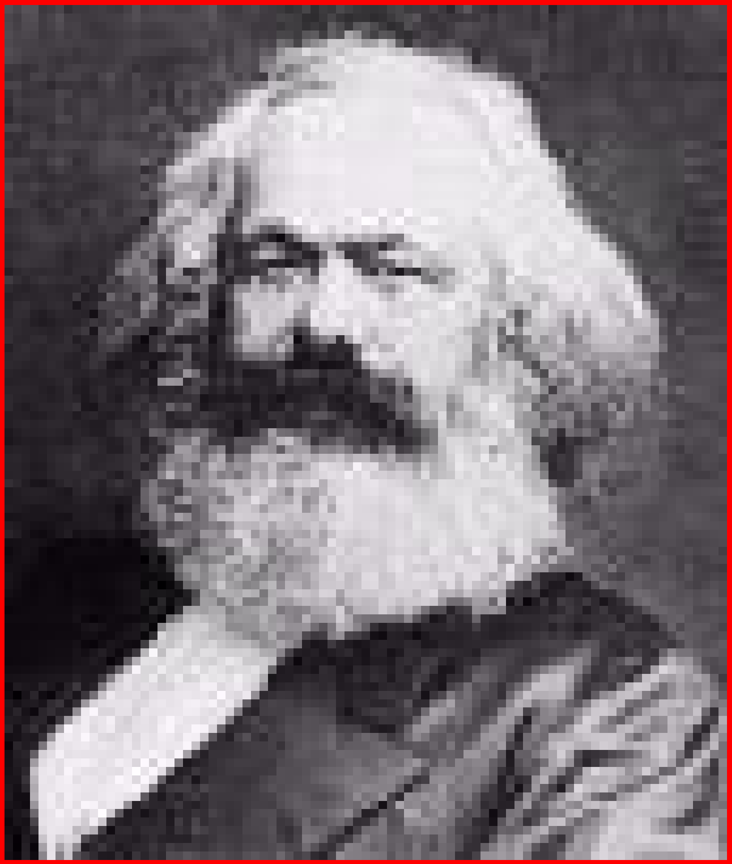

وەرگێڕانی بۆ کوردی

سالار ڕەشید

تێزەکان دەربارەی فۆیرباخ

تێزی یەکەم:

کەموکوڕیی بنەڕەتی تەواوی ماتریالیزمەکانی هەتا ئێستا_ بە ماتریالیزمەکەی فۆیرباخیشەوە_ ئەوەیە کە، شت(Gegenstand)، واقیعییەت، دنیای هەستپێکراو، تەنها بەشێوەی بابەت(Objekt)، یان بەشێوەی لێووردبوونەوە(تەئەمول (Anschauung)، بە زەین، درك دەكرێن، نەك بە شێوەی چالاكیی دیاریكراوی(موشەخەس) مرۆیی[1]. لێرەوە بۆمان دەرئەكەوێ، بە پێچەوانەی ماتریالیزمەوە، ئایدیالیزم پەرەی بە لایەنی پراتیك داوە، بەڵام تەنها بەشێوەیەكی تەجریدیی، چونكە ئایدیالیزم، بەتەبیعەتی حاڵ، چالاكیی واقیعیی دیاریكراو، وەك ئەوەی كە هەیە، ناناسێت. فۆیرباخ بابەتە كۆنكرێتەكانی ئەوێ، كە لەڕاستیدا جودایە لە بابەتە فیكرییەكان، بەڵام خودی چالاكی مرۆیی، وەك چالاكییەكی بابەتیی و واقیعی(gegenständliche) نابینێت. هەربۆیە، لە پەڕاوەكەیدا (كرۆكی مەسیحییەت)، جگە لە چالاكی تیۆریی، هیچ شتێكی تر، بە چالاكیی تەواوی بەشەریی، چاولێناكات، لەكاتێكدا ناڕوانێتە پراتیك و دیاریی ناكات، مەگەر لە شێوە بازرگانییە پیسەكەیەوە[2] نەبێت. هەربۆیە، گرنگیی چالاكیی ((شۆڕشگێڕانەی))، ((ڕەخنەیی_ عەمەلیی))، هەست پێناكات.

---

[1]. انساني، بشری(فارسی).

[2]. لە سەرەتایەك، كە لە نووسراوە فارسییەكەدا، بۆ تێزەكان نووسراوە، ئەڵێت كە، فۆیرباخ بە مانای ((پیسی جولەكە)) دیڕوانییە چەمكی ((كار/پراتیك))، یانی بەمانای پارەپەیداكردن، بەوجۆرەی كە جولەكەكان ئەیكەن.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

تێزی دووەم:

مەسەلەی ئەوەی کە ئایا, بیرکردنەوەی مرۆیی, ڕاستییەکی بابەتییە(gegenständliche) یان نا, بەهیچ جۆرێك, مەسەلەیەکی تیۆریی نییە, بەڵکوو مەسەلەیەکی عەمەلییە. پێویستە مرۆڤ لە پراتیکدا, حەقیقەت بسەلمێنێت, یانی واقیعیبوون و بەهێزیی بیرکردنەوەی و هەبوونی(Diesseitigkeit)[3] ئەم بیرکردنەوەیە, لەم دنیایەی ئێمەدا. مشتومڕکردن لەسەر واقیعیبوون و نەبوونی بیرکردنەوەی دابڕاو لە پراتیك, مەسەلەیەکی سکۆلاستیی[4] پەتییە.

تێزی سێیەم:

تیۆری[5] ماتریالیستیی, کە پێیوایە خەڵك بەرهەمی هەلومەرج و پەروەردەیە و لەوبڕوایەدایە کە بۆ گۆڕینی خەڵك, پێویستە هەلومەرج و پەروەردە بگۆڕدرێت, ئەوە فەرامۆش ئەکات, کە ئەوە خودی خەڵکە هەلومەرج ئەگۆڕێت و ئەوە خودی پەروەردەکەرە, کە پێویستی بە پەروەردە هەیە. لە ڕوانگەی تیۆرێکی ئاوەهاییەوە بە ناچار, کۆمەڵگە ئەبێتە دوو بەشەوە, کە یەکێك لەو دوو بەشە, لە خودی کۆمەڵگە باڵاترە (بۆنموونە, لەلای ڕۆبەرت ئەووین).

[3]. ئەم وشەیە لە دەقە عەرەبییەکەدا لە بەرامبەر "هەبوون" و لە دەقە فارسییەکەدا لەبەرامبەر "بیرکردنەوەدا هاتووە, بەڵام ئەم وشەیە لە ئەڵمانیی بەمانای: (دنیا, ئەم لایەنە), دێت. کە بەرامبەر هیچ یەکێك لە وشەکانی ئەو دوو دەقە نایەتەوە. پێشەکینووسی وەرگێڕاوی فارسی ئەڵێت: لە دەقە ئەسڵییەکەدا, وشەی "ئەم لایەنەی بیرکردنەوە"ش هاتووە.

[4]. "scholastic" وشەیەکی ئینگلیزییە, بە مانای مەدرەسی,مەکتەبی یان مەکتەبگەرا, دێت. کلامیة(لە دەقە عەرەبییەکەدا). اخوندی(لە دەقە فارسییەکەدا).

[5]. doctrine, عقیدة, مذهب, مسلك.

بەراووردکردنی گۆڕانی هەلومەرج و چالاکیی مرۆیی, یان ئاڵوگۆڕی خۆبەخۆ, تەنها لە ڕووی پراتیکی شۆڕشگێڕانەوە دەتوانرێت لێی بڕوانرێ و بەشێوەیەکی عەقڵانی درکی پێ بکرێت.

تێزی چوارەم:

فۆیرباخ لەو واقیعەوە دەسپێئەکات کە ئایین, مرۆڤ لە خودی خۆی دوورئەخاتەوە[6], لەسەر ئەم بنچینەیە, جیهان ئەکاتە دوو بەشەوە: جیهانێکی ئایینیی خەیاڵیی و دنیایەکی واقیعیی[7]. کاری ئەو لەو چوارچێوەیەدایە کە, جیهانی ئایینی لە دنیای واقیعیدا کە پایەی جیهانی ئایینییە, لەنێوبەرێت[8]. ئەو, لەوە بێئاگایە کە, هەر کاتێك ئەم کارە تەواو بوو, ئەوا مەسەلەی بنەڕەتی هەر وەك خۆی ماوەتەوە[9]. لەڕاستییدا, دنیای واقیعیی, خۆی جیائەکاتەوە لەخودی خۆی و بەوێنەی قەڵەمڕەوێکی[10] سەربەخۆ, خۆی لای هەورەکان جێگیر ئەکات. ئەم جیاکردنەوەیە, تەنها لەسەر بنچینەی کێشە و ناکۆکییە دەروونییەکانی دنیای واقیعیی, ئەشێ شیبکرێتەوە. کەواتە پێویستە, یەکەم: جیهان, لە ناکۆکییەکانی خۆیەوە درك بکرێت, تاوەکوو بتوانرێت دواتر, (جیهان/ وەرگێڕی کوردی) بە شێوەی شۆڕشگێڕانە و بەرێگای لابردنی ئەو ناکۆکییانە, ئاڵوگۆڕی بەسەردا بهێنرێت. بۆنموونە, هەروەکوو زانیمان کە خێزانی زەمینیی,

[6]. مرۆڤ بە خۆی نامۆ دەبێت.

[7]. لە پەراوێزی دەقە فارسییەکەدا هاتووە ئەڵێت: لە وەرگێڕانە ئینگلیزییەکەدا وشەی secular بە مانای غەیرە دینی, یان دنیایی, بەکار هاتووە.

[8]. جیهانی ئایینی ڕابکێشێتەوە بۆ بناغە زەمینییەکەی(بە پێی دەقە عەرەبییەکە).

[9]. لە دەقە فارسییەکەدا ئەڵێ: "ئەو بێئاگایە لەوەی کە بەم کارەش, هێشتا مەسەلەکە بە هێز و تواناى خۆیەوە, لە شوێنی خۆیدا ماوەتەوە".

[10]. لە دەقە عەرەبییەکەدا ئەڵێ: "بەوێنەی مەلەکووتێکی سەربەخۆ", وشەی "ملکوت", یانی: الملك العظیم, شا, شاهەنشا, ئیمپراتۆر, قەراڵ.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

ڕاز و نهێنیی خێزانی ئاسمانییه[11]، ئیتر ئەبێ ڕەخنەی تیۆریی لە خودی خێزانی زەمینیی بگیردرێت و بە پراتیك، ئاڵوگۆڕی شۆڕشگێڕانەی بەسەردا بهێنرێت.

تێزی پێنجەم:

فۆیرباخ، کە بە بیرکرنەوەی ڕووت[12] ڕازی نەبوو، پەنای بۆ لێووردبوونەوەی هەستیی(حسی) ئەبرد، بەڵام جیهانی هەستپێکراوی وەك بەرهەمی پراتیکی دیاریکراوی مرۆڤ نەدەبینی[13].

تێزی شەشەم:

فۆیرباخ ئەگەرچی کرۆکی ئایینیی لە کرۆکی مرۆیی دەتوێنێتەوە، بەڵام [ئەوە لەبەرچاوناگرێ] کە کرۆکی مرۆیی، کارێکی دابڕاو لە دەروونی تاکی مرۆیی جودا لە تاکەکانی دیکە، نییە[14]. لەڕاستییدا، ئەم کرۆکە بۆخۆشی، کۆی تەواوی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانە[15].

فۆیرباخ، کە ڕەخنە لەم کرۆکە ڕاستەقینەیە ناگرێت، ناچار ئەبێت کە:

1. ڕەوتی مێژوو لەبەرچاو نەگرێت و بەپێی ئەو گریمانەیەی کە تاکی مرۆیی دابڕاو و جودا لە یەکتر، لە ئارادایە، وا دەڕوانێتە هەستی ئایینی (Gemüt)[16]،

. [11] لە دەقە عەرەبییەکەدا دەستەواژەی "العائلة المقدسة/ خێزانە پیرۆزەکە"، بەکار هاتووە.

. [12] التفكير المجرد. اندیشه انتزاعی(فارسی).

. [13] لە دەقە عەرەبییەکەدا ئەڵێت: بەڵام جیهانی هەستپێکراوی، وەك چالاکیی عەمەلی هەستەکانی مرۆڤ، دا نەئەنا.

. [14] لە دەقە عەرەببەکەدا ئەڵێ: "بەڵام کرۆکی مرۆیی، شتێکی موجەڕەدی جیاوەنەبوو لە تاکی دابڕاو، نییە".

. [15] لە دەقە فارسییەکەدا ئەڵێ: "لەڕاستیدا ئەم کرۆکە بۆخۆشی، کۆمەڵێك لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانە".

. [16] لە دەقە فارسییەکەدا، دەستەواژەی "ڕوحی دینی" بەکارهاتووە، بەڵام وشەی "Gemüt" کە لە دەقە عەرەبییەکەدا هاتووە، بە زمانی ئەڵمانی یانی، هەست، سۆز و عاتیفە.

کە شتێکی لەگۆڕاننەهاتووە و خۆی بۆخۆی لە ئارادایە. 2. سەرئەنجام، کرۆکی مرۆیی[17] تەنها بەوێنەی "جۆر" بەوێنەی شتێکی یەکپارچەیی دەروونیی کەر، کە هەڵگری پەیوەندیی ڕووتی سروشتی تاکەکانن بە یەکترییەوە، لەبەرچاو دەگرێت.

تێزی حەوتەم:

بەپێی ئەوە، فۆیرباخ، ئەوە نابینێ کە ((هەستی ئایینیی)) بۆخۆشی، بەرهەمی کۆمەڵایەتییە و تاکی ڕووتی مرۆیی کە ئەو (یانی، فۆیرباخ/ وەرگێڕی کوردی) شی ئەکاتەوە، لەڕاستیدا، بە شێوەیەکی کۆمەڵایەتی دیاریکراوەوە، پەیوەستە.

تێزی هەشتەم:

هەرجۆرە زیندەگییەکی کۆمەڵایەتیی، لە ناوەرۆکدا، پراتیکە. ڕێگەچارەی ژیرانەی هەموو نهێنییەکان کە تیۆریی لە سۆفیگەریی دوور بخاتەوە، لە پراتیکی مرۆیی و تێگەییشتن لەو پراتیکە، سەرچاوەی گرتووە.

تێزی نۆیەم:

باڵاترین بەرئەنجامێك کە ماتریالیزمی تەئەمولیی، یانی ماتریالیزمێك کە چالاکیی هەستەکان[18] بە چالاکیی پراتیکی دانانێت، پێی بگات، ئەوەیە کە، چالاکی هەستەکان، شێوە تەئەمولی تاکەکانی دابڕاو لە یەکتری ((کۆمەڵگای مەدەنی))[19]ن.

. [17] لە دەقە فارسییەکەدا، دەستەواژەی "وجود بشری" بەکارهاتووە و وەرگێڕەکەی لە پەراوێزدا ئەڵێ: "ئاوەڵناوی مرۆیی" لەلایەن ئەنگڵسەوە، بۆی زیاد کراوە.

. [18] لە دەقە عەرەبییەکەدا زاراوەی "الحساسية" بەکارهاتووە، بەڵام لە دەقە فارسییەکەدا دەستەواژەی "فعالیت حواس" بەکارهاتووە.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

تێزی دەیەم:

دیدگای ماتریالیزمی کۆن, ((کۆمەڵگای مەدەنی))[20]یە. دیدگای ماتریالیزمی نوێ, کۆمەڵگای مرۆیی, یان مرۆڤایەتییە, کە خەسڵەتی کۆمەڵایەتیبوون, تایبەتمەندییەتی[21].

تێزی یانزەیەم:

فەیلەسوفەکان, بێجگە لە شیکردنەوەی جیهان بە شێوازی جۆراوجۆر, کارێکی دیکەیان نەکردووە, بەڵام قسە لەسەر گۆڕینێتی.

*** کارڵ مارکس, لە بەهاری ساڵی 1845دا نووسیویەتی. ئەنگڵس, بۆ یەکەمجار, لە ساڵی 1888 وەکوو پاشکۆی پەرتووکەکەی ((لودڤیگ فۆێرباخ و کۆتایی فەلسەفەی کلاسیکی ئەڵمانی)) بلاّوی کردۆتەوە.**
*** بەپێی دەقی چاپی 1888, کە لەگەڵ دەسنووسەکەی مارکس بەراوورد کراوە, دەرهاتووە. وەرگێڕانی لە ئەڵمانییەوە.[22]**

---

[19]. لە پەراوێزی دەقە فارسییەکەدا ڕوونکرنەوەیەك هاتووە ئەڵێت: دەستەواژەی ((کۆمەڵگای مەدەنی)) لە سەرەتادا, لە سەدەی هەژدەیەم, لەلایەن نووسەرانی ئینگلیزەوە بەکارهێنراوە. پاشان, لەلایەن تیۆریسینەکانی فەرەنسا و دواتریش لەلایەن هیگڵەوە بەکارهاتووە. لە ئەڵمانیا ((کۆمەڵگای مەدەنیی)) (کۆمەڵگا بەبێ دەوڵەت), لەبەرامبەر ((کۆمەڵگای سیاسی)), جێگیر ببوو. مارکس, خوازیاری کۆمەڵگای مرۆیی (کە لە دەوڵەت و کۆمەڵگای مەدەنی پێکدێت) بوو.

[20]., لە سەرەتایەك کە لە نووسراوە فارسییەکەدا بۆ تیزەکان نووسراوە, هاتووە: لە ڕوانگەی مارکسەوە, ماتریالیزمی نوێ, خوازیاری ((کۆمەڵگای مرۆیی)) (کۆمەڵگایەك کە تیایدا سیاسەت, دەوڵەت و چینەکان, لەئارادایە)ە. مارکس ((کۆمەڵگای مەدەنی))ی ماتریالیزمی کۆنی ڕەتئەکردەوە, چونکە لە((کۆمەڵگای مەدەنیدا)), ڕۆڵی دەوڵەت و سیاسەت ڕەتئەکرایەوە.

[21]. لە دەقە فارسییەکەدا, دەستەواژەی "بشریت اجتماعی" بەکارهاتووە.

[22]. ئەم دوو تێبینییە لە کۆتایی تێزەکان, لە دەقە عەرەبییەکەدا هاتووە.

*

وەرگێڕانی ئەم تێزانە بۆ زمانی کوردی, لەم سەرچاوانەوە بووە:

"لودفیغ فورباخ ونهایة الفلسفة الکلاسیکیة الالمانیة"
فریدریك انجلس, دار التقدم, موسکو 1971
....
"تزهایی دربارەی فویرباخ"
کارل مارکس, ترجمة: باقر پرهام
پیشگفتار: م. رازی, بازنویس: یاشار اذری
http://www.javaan.net/nashr.htm

*

تێبینی: دەقە ئەسڵییەکە هیچ پەراوێزێکی لەگەڵدا نییە, پەراوێزەکان لەلایەن ئێمەوە دانراوە, هەر ڕوونکردنەوەیەکیش ئەگەر لە نووسراوە فارسییەکەوە وەرگیرابێ, ئاماژەمان پێی کردووە.

وەرگێڕی کوردی

*

وەرگێڕانی بۆ کوردی
(سالار ڕەشید)
2004 .12 .18

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com